

PAPP VIKTOR

„Össze-vissza kuszálva van ismét minden párt vezéreszme nélkül”

*A budapesti ügyvédi kar szervezetei és belső konfliktusai a dualizmus derekán**

Az ügyvédi hivatás története régóta a társadalomtudósok, illetve a történészek érdeklődésének homlokterében áll. A társadalomtudományos kutatások kezdetben a jogászi (ügyvéd, bíró), illetve az orvosi hivatásokat tekintették a legsikeresebb, tehát a legkorábban profeszionalizálódott modern foglalkozásoknak.¹ Az angolszász és a kontinentális ügyvédség társadalomtörténetét tekintve nyilvánvaló, hogy ez a leegyszerűsített kép további árnyalásra szorul. Még ha helyt is adunk annak a tételnek, hogy az ügyvédség klasszikus hivatás,² a jogi képviselők intézményes hátterének különbözőségei érdemi kérdéseket vetnek fel a profeszionalizáció sokáig egységesnek tekintett folyamatával kapcsolatban.

A magyar ügyvédség esetében is több szakmai szervezettel, intézménnyel találkozhatunk. Jelen tanulmányban arra vállalkozom, hogy – kizárólag a fővárosi – szakmai szervezeteket elhelyezzem a dualizmus kori ügyvédség profeszionalizációs folyamatában, hogy megállapítást nyerjen, vajon a kamarai rendszer minden tekintetben betöltötte-e a hozzá fűzött reményeket, vagy esetleg a korabeli ügyvédség más szervezeti formában (is) kívánta-e érdekeit képviseltetni. A kamarai választások története arra enged következtetni, hogy a fővárosi ügyvédségen belül több érdekcsoport is formálódott, a belső törésvonalak gyakran a szervezeti kérdések kapcsán mélyültek el.

Szakmai egyesületek és autonóm köztestület

Talán némileg meglepő módon, de a reformkori civil szerveződések és egyesületalapítási mozgalmak idején a magyar ügyvédség nem rendelkezett szakmai szervezettel. A szűkösen fennmaradó források arra mutatnak, hogy az 1830-as évek elején néhány pesti ügyvéd egy jogi szótár összeállítását és kiadását tűzte ki célul, a jogi munka kiadását támogató egyesület

*A tanulmány *A profeszionalizáció története. Magyarország a 19–20. században európai kontextusban* című NKFIH (sz. 132451) projekt keretében készült.

¹ Rüschemeyer, Dietrich: *Comparing Legal Professions: A State-Centered Approach*. In: Abel, Richard L. – Lewis, Philip S. C. (eds.): *Lawyers in Society. Comparative Theories*. Vol. 3. Berkeley – Los Angeles – London, 1989. 312–314.; Burrage, Michael: *Introduction: The Professions in Sociology and History*. In: Burrage, Michael – Torstendahl, Rolf (eds.): *Professions in Theory and History. Rethinking the Study of the Professions*. London – Newbury Park – New Delhi, 1990. 4–7.

² Vö. Abbott, Andrew: *The System of Professions. An Essay on the Division of Expert Labor*. Chicago–London, 1988. 39–42.; Siegrist, Hannes: *The Professions in Nineteenth-Century Europe*. In: Kaelble, Hartmut (ed.): *The European Way. European Societies during the Nineteenth and Twentieth Centuries*. New York, 2004. 68–69.

azonban nem jött létre.³ Az ügyvédek nem mondtak le a szervezeti keretekről, és jól látható módon továbbra is napirenden tartották az intézményesülés kérdését. Ifj. Palugyay Imre, valamint Tóth Lőrinc az 1840-es években publikált kiadványai azonban nem az önkéntes alapú egyesületi életben látták megvalósíthatónak az ügyvédség megszervezését, hanem fegyelmi jogkörrel, öngazgatással bíró kamarák felállítását szorgalmazták.⁴ Kaill Sándor 1848. évi röpiratában egy megyénként szerveződő, „országos ügyvédgyűlés” névre hallgató intézmény tervezetét vetette fel, mely szakmai kontrollt gyakorolt volna az ügyvédek munkája felett.⁵ A reformkorban végül nem jött létre kamararendszer, az mindenesetre jól látható, hogy a hivatás korabeli szószólói már ekkor az egyesületi szintnél magasabb rendű, szélesebb autonómiával, törvényi felhatalmazással bíró szervezeti kultúrát társítottak az ügyvédi foglalkozáshoz.

A forradalom és szabadságharc leverését követően a magyar ügyvédségnek sem volt lehetősége az önszerveződésre, az 1853-ban bevezetett, az osztrák örökös tartományokban a század legeleje óta érvényben lévő szigorú szabályozás nem tette ugyanis lehetővé szakmai egyesületek életre hívását. A felső létszámot és jogi doktorátust előíró osztrák ügyvédi rendtartás Magyarországra való kiterjesztése magával hozta a főtörvényesíkenkénti ügyvédi választmányokat, de ezek – már csak a miniszteri kinevezés gyakorlata miatt is – nagyon messze álltak a reformkorban tervként körvonalazott autonóm, független kamaráktól.⁶ 1861-ben ugyan felfüggesztették az osztrák ügyvédi rendtartás magyarországi hatályát, az Országbírói Értekezlet nem intézkedett az ügyvédség szakmai intézményesülésével kapcsolatban.

Fordulópontot lényegében az 1865–1866-os évek hoztak magukkal. Ekkor a fővárosi ügyvédek egy csoportja az igazságszolgáltatás helyzetének javítása céljából gyűlt össze, a tanácskozás azonban nagyon gyorsan a szakmai intézményesülés porondjává vált. Sárkány József ügyvéd (később a pesti királyi törvényszék elnöke) indítványára ugyanis felállítottak egy bizottságot, mely egy leendő egyesület alapszabálytervezetét készítette elő. Az egyesületet 1866-ban jegyezte be a Helytartótanács Budapesti Ügyvéd Egylet néven, igaz, a megnevezést nem következetesen alkalmazták, hiszen többször előfordult a beszámolókból a Pest-Budai Ügyvédi Egylet név is.⁷ Az első, alakuló közgyűlésre végül 1867-ben került sor.

Az egyesület életre hívása nem csak a hatóságok akadékoskodására vezethető vissza. A fővárosi ügyvédi körök egy része ugyanis nem volt meggyőződve arról, hogy az egyesületnek tagjai közé kellene fogadnia nem gyakorló ügyvédek is, tehát lényegében zárt, szigorúan szakmai egylet megalapítását szorgalmazták. A végül megvalósult forma azonban lehetőséget nyitott a belépésre nemcsak praktizáló ügyvédek előtt, hanem azon jogászok számára is, akik bár rendelkeztek ügyvédi oklevéllel, de az igazságszolgáltatás más területén, például bíróként dolgoztak. A fővárosi kar emellett kezdettől fogva a vidéki ügyvédekkel közösen

³ Vértesi Lázár: *Az ügyvédek hivatástörténetének áttekintése a kezdetektől a 20. század elejéig*. Jura. A Janus Pannonius Tudományegyetem Állami- és Jogtudományi Karának tudományos lapja, 9. évf. (2003) 2. sz. 177.

⁴ Ifj. Palugyay Imre: *Ügyvédek. Korszerű tervezet ezeknek ügyében*. Buda, 1841.; Tóth Lőrinc: *Ügyvédi állapotok. Röpirat ügyvédi érdekekben*. Pozsony, 1848.

⁵ Kaill Sándor: *Ügyvédreform törvényjavaslatban előterjesztve*. Pest, 1848.

⁶ Zlinszky János: *Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és története Fejér megyében*. In: Farakas Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 8. Fejér Megyei Levéltár, Székesfehérvár, 1974. 45–46.*

⁷ Korsósne Delacasse Krisztina: *„Hogy karunk érdekeinek emelésére az egyesek nemes szándéka és tettereje egyesüljön.” A budapesti ügyvédség testületé szerveződése a 19. században*. DÍKÉ. A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata, 4. évf. (2020) 1. sz. 116.

kívánt érdekeiért fellépni.⁸ Így fordulhatott elő, hogy az egyesületi megnevezés ellenére (Budapesti vagy Pest-Budai) vidéki tagok is felvételt nyertek a tagság sorai közé, elsősorban számukra hozták létre az alapszabály értelmében a tiszteletbeli tagságot, valamint kültagságot.⁹

Az ügyvédek egyesületalakítási kísérletei és eredményei nem számítanak egyedi esetnek a korszakban. Az 1860-as évek közepén más hivatások is sikerrel léptek az önszerveződés most tárgyalt szintjére. A Középtanodai Tanáregylet, majd az 1867-ben alakult Országos Középiskolai Tanáregylet hasonló módszereket vetett be annak érdekében, hogy ne csak a fővárosi, de az egész ország pedagóguskarának szakmai érdekeit hathatósan képviselni tudja.¹⁰ Ebben az átmeneti időszakban ehhez szükséges volt az ügyvédeknek is megfigyelt machináció a tagság különféle formáival, mint ahogy hangsúlyos volt az egyesületek célkitűzéseinek összehangolása a minisztériumi, kormányzati irányelvekkel. A középiskolai tanárság ennél fogva kezdetben a karitatív tevékenységi körrel indokolta szakmai egyesületének létrehozását, hogy később egyértelműen az érdekvédelmi-szakmai célok kerüljenek kitüntetett helyre az alapszabály megfogalmazásánál.¹¹

Az 1860-as évek közepén jól látható módon létezett egyfajta minta a formálódó hivatások számára arra nézve, hogy miképp lehet a leggyorsabban felépíteni a kormányzat jóváhagyásával az intézményes szakmai kereteket, és miképp valósítható meg a fővárosból kiinduló, de országos jelentőségű szakmai érdekképviselet. A Budapesti Ügyvédi Egylet egyik alapítója, Siegmund Vilmos szerint „az egylet alakítása, mind az ügyvédi karra, mind a közönségre nézve több irányban nevezetes hasznot” hozhatott,¹² a szakmai kívánalmak mellett megfigyelhető tehát a társadalom igényeinek szem előtt tartása, a társadalomra való hivatkozás ugyanakkor jelenthette a szakmai törekvések legitimálását is.

Az egyesület választmányai és szakosztályai révén hatékonyan kapcsolódott be az 1860-as évek végén keresztülvitt igazságügyi reformok előkészítésébe és véleményezésébe, legnagyobb érdeme pedig egyértelműen az ügyvédi rendtartás megszületéséhez kapcsolódik. A magyar ügyvédség 1874. évi reformját többéves előkészítő, egyeztető munka előzte meg. A Budapesti Ügyvéd Egylet egy bizottságot bízott meg 1868-ban a rendtartás tervezetének kidolgozásával, a Siegmund Vilmos vezette bizottság javaslatát pedig – több hónapos vita után – az egyesület közgyűlése is elfogadta.¹³ Attól függetlenül, hogy az igazságügyi minisztérium is készült önálló tervvel, a szakmai egyesület által írásba foglalt tervet képezte az 1874. évi XXXIV. törvénycikk gerincét.

Abban, hogy a magyar ügyvédség 1874-ben korszerű rendtartást nyert el, nem csak az ügyvédek egységes fellépése, az általuk kidolgozott és benyújtott tervet játszott fontos szerepet. A kormányzat, jelesen az államtitkári posztot betöltő Csemegi Károly részéről is támogatást élvezett az ügyvédi hivatás reformja. Csemegi szerint az igazságügyi rendszer csak

⁸ 1867-ben Horváth Károly ügyvéd, országgyűlési képviselő, az Egylet egyik alapító tagja felhívást intézett minden okleveles ügyvédhez az országban, hogy lépjenek be az alakuló Budapesti Ügyvédi Egyletbe. Teller Miksa: *Az ügyvédi kar helyzete a múlt század közepén*. In: Jogi dolgozatok. A Jogtudományi Közlöny ötven éves fennállásának emlékére, 1865–1915. Budapest, 1916. 735.

⁹ *A budapesti ügyvédi egyletnek a m. kir. minisztérium által jóváhagyott alapszabályai*. Jogtudományi Közlöny, 2. évf. 33. sz. 1867. augusztus 18. 185–188.

¹⁰ Keller Márkus: „...mentől előbb s mentől nagyobb súlylyal bírjunk mi magunk”. *A Középtanodai Tanáregylet megalakulása és első évei*. In: Kövér György (szerk.): *Zombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon*. Budapest, 2006. 643–645.

¹¹ Keller Márkus: *Tanárok, egyesületek, államok. A középiskolai tanárok professzionalizációjának kezdete porosz–magyar összehasonlításban*. Korall, 8. évf. (2007) 28–29. sz. 72–73.

¹² Siegmund Vilmos (szerk.): *A Budapesti ügyvéd-egylet évkönyve 1869. és 1870. évre*. Pest, 1871. VI.

¹³ Korsós né Delacasse: *A budapesti ügyvédség testületté szerveződése a 19. században*, 120.

akkor működhetett egészségesen, ha minden eleme, így az ügyvédség is szervezett és egészséges alapokon nyugodott.¹⁴ Az országgyűlés tagjai ráadásul egy modern szabályozástól várták, hogy a közvélemény szemében jelentős tekintélyvesztésen keresztülment ügyvédi foglalkozás újra elnyerje megfelelő helyét az igazságügy porondján.¹⁵ A kérdés tehát nem az volt az 1870-es évek elején, hogy az ügyvédség kapjon-e rendtartást, és hogy megérdemli-e az autonóm köztisztviselési formát, hanem az, hogy milyen tartalommal töltsék meg a szabályozást, mekkora hatáskört engedjenek a felállítandó kamarai testületeknek.¹⁶

Témánk szempontjából az 1874. évi reform legfontosabb részét a szakmai kamarák életre hívása jelentette. Az ügyvédek autonóm köztisztviselőkbe tömörülhettek, a reformkorban megfogalmazott szakmai célkitűzések révbe értek. A kormányzati és az állami szemléletmódnak köszönhetően a kamarai rendszer biztosította a szakma belső szabályozását, sőt azáltal, hogy kötelezővé tették a praktizálni vágyóknak a kamarába való felvételt, hatáskört nyújtott a belépés feletti kontroll gyakorlására is.¹⁷ A rendtartás értelmében az válhatott gyakorló ügyvéddé, aki magyar állampolgárként sikeresen letette az ügyvédi vizsgát, és felvételt nyert a lakóhelyének megfelelő helyi ügyvédi kamara tagjainak sorába. A testületi szintű autonómia azt eredményezte, hogy az állam és képviselői elvesztették a teljes körű befolyást az ügyvédi tevékenységet folytatni kívánók felett, ám a fellebbezésekről való döntés jogkörét az állam továbbra is magának tartotta fenn.¹⁸ Az ügyvédi érdekképviselők, melyekből huszonnolcat állítottak fel, regionális hatáskörrel rendelkeztek, átfogó ernyőszervezetet vagy országos központot nem hívott életre a rendelkezés.¹⁹ A rendtartás értelmében a kamarák legfontosabb szerepe az ügyvédi kar becsületének, tekintélyének megóvása volt az oda nem illő elemek fegyelmi regulálásával, esetleg eltávolításával. A testületek a fegyelmi hatáskör és a karba való felvétel mellett ellátták az ügyvédek érdekvédelmét, ellenőrizték köteleességteljesítéseiket, véleménynyilvánítással és javaslattevésével pedig elősegítették az igazságügyi reformok kidolgozását, keresztülvitelét. Önálló költségvetéssel rendelkeztek, mely a tagok által befizetett tagdíjakból tevődött össze, míg belső szervezetüket a saját maguk által alkotott kamarai ügyrend szabályozta. A legmeghatározóbb fórumnak a kamarai közgyűlést tekintették, itt alkották meg a működési szabályzatot, választották meg a köztisztviselést vezető

¹⁴ Korsós né Delacasse Krisztina: *Az ügyvédi kamarák létrehozásának okai és körülményei*. In: Mezey Barna – Révész T. Mihály (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor 65. születésnapjára*. Budapest, 2006. (Libri Amicorum 25.) 324.

¹⁵ Az ügyvédek korabeli megítélésére lásd: Teller: *Az ügyvédi kar helyzete a múlt század közepén*, 731–740.

¹⁶ Korsós né Delacasse: *Az ügyvédi kamarák létrehozásának okai és körülményei*, 329–333. Az ügyvédi kamarák fegyelmi hatáskörére legújabbán lásd: Papp Viktor: *Panaszkultúra és önrendelkezési törekvések. A magyar ügyvédség autonómiájának dualizmus kori lehetőségei és korlátai*. Replika, 22. évf. (2021) 119–120. sz. 67–84.

¹⁷ Kovács M. Mária: *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*. Budapest, 2001. 40–41.

¹⁸ Králik Lajos: *A magyar ügyvédség. Az ügyvédi kar. 2. kötet*. Budapest, 1903. 265.; Kovács M.: *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus*, 42.; Korsós né Delacasse Krisztina: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon*. Budapest–Pécs, 2012. (Institutiones Juris, Dialóg Campus Szakkönyvek) 147. A hivatások autonómiáért folytatott küzdelmeire legújabbán lásd: Keller Márkus: *Saját törvényeik szerint? A középiskolai tanárok szakmai autonómiája a 19. század végén*. Replika, 22. évf. (2021) 119–120. sz. 85–98.; Magos Gergely: *„Fehér köpeny” és „guruló gyógyszerész”. A magyar gyógyszerészet szovjetizálása*. Replika, 22. évf. (2021) 119–120. sz. 99–118.

¹⁹ A rendtartási törvény végrehajtására lásd a 35 365/1874. sz. és a 31 632/1875. sz. igazságügyi minisztériumi rendeletet.

tisztviselőket és a kamarai választmányt, megvizsgálták és elfogadták az éves működési beszámolókat, jelentéseket.²⁰

A kamarák felállításával a Budapesti Ügyvéd Egylet – egyes kortársak szerint legalábbis – betöltötte eredendő célját, így 1875-ben megszüntette működését, vagyonát (könyvtár, bútorzat, segélyalap) pedig a budapesti kamarára hagyományozta. Az ügyvédi kamarák nem csak abban különböztek a szakmai egyesületektől, hogy kötelező tagsággal rendelkeztek. A két szakmai intézmény között minőségbeli különbség állt fenn, hiszen a kamarák működését nem egy alapszabály, hanem törvény garantálta, ez a törvény pedig a jogok mellett köteleseket is rótt az ügyvédekre.

A kamarák közül mind létszám, mind szakmai befolyás tekintetében kiemelkedett a budapesti köztestület. A Budapesti Ügyvéd Egylet anyagi bázisán megszerveződött kamara történetét tekintve jól kirajzolódik, hogy országos egyesület és ernyőszerkezet hiányában a fővárosiak kívántak az egész ügyvédség élére állni, az egész kar érdekeit a kormányzat és a szélesebb publikum irányába közvetíteni. A fővárosi kamara érdekképviselői és közösségépítő tevékenysége mindazonáltal nem volt mentes a kritikáktól. Mivel 1881-ben, tehát alig fél évtizeddel az Egylet megszűnése után megalapították a Budapesti Ügyvédi Kört, joggal merül fel a kérdés, hogy miért követelték a karon belül egyes hangok egyre intenzívebben a kamara vezetőségének leváltását, a kamara érdekképviselői tevékenységének reformját. A következőkben a budapesti ügyvédség belső törésvonalainak eredetét kívánom feltárni annak érdekében, hogy rávilágítsunk a fővárosi karon belül kialakuló intézményesülési modellek sikereire és kudarcaira.

Személyi torzsalkodások és elvi törésvonalak a kamarai választási küzdelmekben

Az első kamarai választásra értelemszerűen 1875-ben, a kamarák felállításának évében került sor. A rendtartás értelmében a közgyűlésnek háromévente elnököt, elnökhelyettest, titkárt, ügyészt és pénztárnokot kellett választania, a tisztviselők mellett pedig egy tizenkét fős választmányt is megválasztottak, hat választmányi póttaggal kiegészítve.²¹ A választásokat a szavazás előtt harminc nappal a kamara elnökének kellett kitűznie, a tisztviselőket és a választmányt az illető kamara összes tagjai „viszonylagos szótöbbséggel”, tehát relatív többséggel választották meg, az érvényességhez a tagság legalább felének voksolnia kellett. Az ismétlődő szavazásnál már nem volt érvényességi küszöb, a relatív szavazattöbbség mindenképp győzedelmeskedett. Szavazategyenlőségnél egyébként az „elnök által huzott sors” döntött.²²

A kamarai választás – bár ez szó szerint nem szerepelt a rendtartásban – titkos voksolást jelentett, a kamara székhelyén, esetükben Budapesten lakó tagok kizárólag személyesen adhatták le szavazataikat. A budapesti kamarához tartozó, de vidéken, az esztergomi, kalocsai és pestvidéki törvényszékek területén élő és praktizáló kamaratagok számára biztosítva volt a levél útján való szavazás is. A borítékba zárt és lepecsételt levélszavazatok azonban több esetben felborzolták a választások miatt amúgy is felfokozott állapotban levő budapesti ügyvédek kedélyét. Számtalanszor előfordult ugyanis, hogy a vidéki tagok szavazataikat nem a

²⁰ Strausz Péter – Zachar Péter Krisztián: *Gazdasági és szakmai kamarák Magyarországon és az Európai Unióban*. Budapest, 2008. 46–47.; Korsósne Delacasse: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon*, 115–119.

²¹ Vö. 1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában, 22. §.

²² Vö. 1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában, 23. §.

posta, hanem egy kollégájuk útján juttatták el a szavazatszámállókhoz, bizonyos körök tehát feltételezték, hogy ezekkel a szavazatokkal visszaéltek.

Azt már az első, 1875. évi kamarai választás előrevetítette, hogy a fővárosi karon belül több érdekcsoport jelenléte kimutatható. Ez természetesen egyszerre következett a jelentős létszámból (az alakuló kamarai közgyűlésen négyszázharmincan vettek részt), valamint az 1860-as évekbeli egyesületalapítási viták hagyományából (zárt, illetve nyitottabb egyesületet támogatók köre). Tíz évvel a Budapesti Ügyvéd Egylet megalapítását követően újra felmerült a fővárosi és a vidéki tagok eltérő helyzete, bizonyos ügyvédi csoportosulások még mindig napirenden tartották a kérdést, hogy a kamarai tisztséget betöltők között mekkora arányt képviseljenek a vidéki és a fővárosi kamaratagok. A jelenleg ismert források nem nyújtanak tájékoztatást arról, hogy kik voltak az 1870-es évek közepén a szembenálló felek, és mi képezte a nézetkülönbségeket az előbb említett főváros-vidék kérdésén túl. A kortárs beszámolók szerint a választás előkészítésére egy ún. „ajánló hetes bizottságot” állítottak fel, mely egy névsort állított össze a kamarai posztokra jelentkező és ajánlott személyekből. A lista végeredményben a fővárosi kar közöshaját volt hivatott kifejezni a személyi kérdésekben.²³ Az első ciklus tisztviselőit és a Budapesti Ügyvéd Egylet legutolsó ismert (1872. évi) tagságát összehasonlítva az is szembeötlő, hogy többségében olyan ügyvédek kerültek befolyásos pozíciókba, akik korábban már vállaltak valamilyen vezető szerepet az ügyvédség élén.²⁴ Ez tehát alátámasztja azt, hogy az Egylet és a fővárosi kamara között a vezető tisztviselők tekintetében (is) kontinuitás állt fenn.

Az érzékelhető belső törésvonalak eredményeképp azonban az 1870-es években még nem alakultak kamarán belüli „pártok”. Néhány sajtótudósítás szerint ugyan voltak nézeteltérések, de „jelentékenyebb elvi eltérés” nem állt fenn a csoportok között. Ennek is volt köszönhető, hogy Siegmund Vilmos, aki korábban a Budapesti Ügyvéd Egylet alapítójaként, később titkáráként működött, továbbra is fontos szerepet töltött be kamarai titkárként a fővárosi karon belül.²⁵ Ezekben az időkben a kamaratagok mintha még nem tulajdonítottak volna jelentőséget annak, hogy kik töltik be a tisztségeket, s hogy a személyi kérdések összefüggésben állhatnak a kormányzattal szembeni érdekérvényesítés hatékonyságával. Hangos követelések egyébként sem állhatták meg a helyüket az ügyvédségen belül, hiszen a kamararendszer bevezetésére alig pár évvel korábban került csak sor. A kamarai választásokon az érdeklődés kezdetben el is maradt a kívánttól. 1878-ban például meg kellett ismételni a választást, mert a tagok kevesebb mint fele járult csak az urnához.²⁶

Ez az eredménytelen szavazás felszínre hozta azokat a nézetkülönbségeket, melyek az egész korszakban rányomták bélyegüket a kamarai közéletre. A *Magyar Jogász* ismeretlen szerzőtől származó vezércikke nemcsak általában az igazságügyi kormányzatot támadta, de hevesen kikelt az éppen regnáló kamarai vezetőség ellen is. A szerző értelmezése szerint a kormányzattal szembeni hatástalan érdekképviselet következtében tüntettek a kamaratagok

²³ Siegmund Vilmos: *A budapesti ügyvédi kamara alakulása*. Magyar Themis, 5. évf. 7. sz. 1875. február 18. 1.

²⁴ Vö. Siegmund Vilmos (szerk.): *A Budapesti ügyvéd-egylet évkönyve 1872. évre*. Budapest, 1873.; *A budapesti ügyvédi kamara tagjainak névsora*. Budapest, 1875.

²⁵ *A budapesti ügyvédi kamara*. Jogtudományi Közlöny, 12. évf. 13. sz. 1878. március 29. 111–112.

²⁶ A jogi sajtó hasábjain Sik Sándor adott hangot elégedetlenségének. Véleménye szerint az alacsony választási részvétel miatt a kamara csak gyenge felhatalmazást kaphat, s így a mindenkori kormányzatokkal szemben sem képes az érdekérvényesítésre. Sik Sándor: *A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése*. Jogtudományi Közlöny, 16. évf. 14. sz. 1881. április 1. 121.

a választástól való távolmaradással.²⁷ Az ismeretlen ügyvéd egy következő cikkében már egyenesen a kamarák létjogosultságát kérdőjelezte meg, és a kamarai rendszer felszámolása mellett érvelt. Iránymutatást is adott, nevezetesen a vezetőségből kiábrándult ügyvédek arra bízta, ne vegyenek részt a kamara működésében, ne menjenek el szavazni a következő közgyűlésre.²⁸ A karon belüli hangulatkeltés mindazonáltal nem érte el elsődleges célját, hiszen az ötfős tisztviselőgárdában mindössze egyetlen személy cserélődött le a megismételt választás alkalmával.

Jól megfigyelhető, hogy az 1880-as évektől egyre gyakrabban jelentek meg olyan sajtócikkek, melyek az éppen regnáló kamarai vezetőséget kritizálták. Az elégedetlenkedők nemcsak írásaikkal kívánták felhívni a figyelmet a nézetkülönbségekre, hanem személyes akciókat is indítottak. Sztehlo Kornél cikke arról tudósított, hogy a kamarán belül alakult egy úgynevezett Reformpárt, melynek célja a személyi változások előmozdítása, ezáltal a hatékonyabb érdekképviselet a kormányzat és a bíróságok felé.²⁹ Sztehlo szerint a kamara vezetősége egyetlen személy, az 1875 óta titkári posztot betöltő Siegmund Vilmos köré csoportosult.³⁰ Sztehlo azonban nemcsak a nagy befolyással bíró Siegmundot akarta leváltatni, de az önkormányzati eszme jegyében a tizenkét fős választmányt is bővíteni kívánta ötven, esetleg száz főre. Nem ismert, hogy milyen hatást váltott ki Sztehlo cikke ügyvédi körökben, mindazonáltal az 1884. évi közgyűlésen immár ő is a korábban bíráló vezetőséghez tartozott: beválasztották a választmányi pótagok közé. Sztehlo véleménynyilvánítása és pótaggá választása akár össze is függhetett, hiszen könnyen elképzelhető, hogy a kamara vezetőségét bíráló cikkét sok kritikus olvasta, és az több támogatót is szerzett neki. Az előbb idézett vélemény tehát egyszerre világít rá arra, hogy miképp lehetett az elégedetlenkedők élére állni, még ha nem is ez volt a szerző kimondott célja, és hogy bizonyos személyek, illetve pozíciók döntő befolyással voltak a kamarán belüli viszonyokra.

A kritikus hangok tehát az 1880-as évek derekától a Reformpárt mögé sorakoztak fel. Céljuk lényegében nem volt más, mint az általuk összeállított lista segítségével minél több pozícióban személyi változást elérni. A hivatalban lévő tisztviselőkre és választmányi tagokra úgy tekintettek, mint akik nem tudták kellőképp ellátni közösségi feladataikat, nem tudták hathatósan képviselni az ügyvédség érdekeit a kormány és a bíróságok felé. Ezt pedig azért tartották különösen fontosnak, mert a kamarai intézményrendszeren kívül véleményük szerint nem volt más eszköz arra, hogy megőrizték a hivatás tekintélyét, presztízsét. A személyi változtatások követelése mögött az az ügyvédek által égetőnek titulált probléma állt, miszerint az ügyvédség „túlszaporodik”. Különösen Budapesten, ahol a növekvő létszám következtében egyre fogy az ügyvédi tevékenységi kör.

A dualizmus kori jogi szaksajtóra és publicisztikára tekintve jól meghatározható ez a kérdéskör, mely legtöbbször, legnagyobb mértékben foglalkoztatta a kortárs ügyvédek:

²⁷ *A kudarcz*. Magyar Jogász, 6. évf. 71. sz. 1881. március 29. 1.; *Elég a szemfényvesztésből!* Magyar Jogász, 6. évf. 76. sz. 1881. április 3. 1.

²⁸ *Karunk föladata*. Magyar Jogász, 6. évf. 79. sz. 1881. április 7. 1.

²⁹ Sztehlo Kornél: *Az ügyvédi kamarai választásokhoz*. Jogtudományi Közlöny, 19. évf. 11. sz. 1884. március 14. 81–82.

³⁰ Siegmund jogászörökben való befolyását jól reprezentálja életútja. Siegmund Vilmos 1837-ben született Budán, 1864-ben szerezte meg ügyvédi oklevelét, egy évvel korábban doktorált. Az 1860-as években titkára volt a Budapesti Ügyvéd Egyletnek, 1875 és 1891 között a fővárosi kamarának, valamint az alapítástól, 1870-től egészen a századfordulóig a Magyar Jogászegyletnek. 1871-ben alapította a *Magyar Themis* nevű jogi hetilapot, melyet hat éven keresztül szerkesztett, 1882-től a Pesti Hazai Első Takarékpénztár jogügyi osztályát vezette. *A Budapesti Ügyvédi Kamara Jubileuma*. Ország-Világ, 21. évf. 13. sz. 1900. március 25. 253.

Szükséges-e korlátozni az ügyvédek létszámát a hivatást gyakorlók magas jövedelmének és magas presztízsének biztosítása érdekében? Míg a fővárosi és vidéki ügyvédek nagy része kiállt a korlátozásoktól mentes verseny mellett, addig egyre többen és többször hallatták hangjukat olyanok, akik a professzió belül zajló tendenciákat negatívnak és visszafordíthatatlannak tartották, emiatt pedig azonnali beavatkozást sürgettek a „zárt szám” jelszavával.

A praktizálók létszámának korlátozása, a *numerus clausus* intézménye nem volt ismeretlen a magyar ügyvédek előtt, hiszen a neoabszolutista kormányzat az osztrák birodalomfél után (1802) azt Magyarországon is bevezette (1853), és csak 1861-ban oldotta fel a központi kinevezési rendszert. Talán a maradandó és nagyon is autokratikus emlékek miatt nem látta szükségesnek az ügyvédek többsége a zárt szám újbóli bevezetését, ugyanakkor az ügyvédi kar túlnépesedését valós problémának tekintették.

A Reformpárt hívei úgy gondolták, egy más szellemiségű, radikálisabb kamarai vezetés nagyobb sikerrel érhetné el a kormányzat szimpátiáját annak érdekében, hogy mielőbb változtatást eszközöljenek az ügyvédi rendtartáson. Közülük nem mindenki támogatta feltétlenül a *numerus clausus*-t, de valamilyen látványos beavatkozást mindenképp sürgettek a döntéshozók részéről. Ilyen megoldás lehetett az ügyvédi vizsga szigorítása, a joggyakorlati idő megemlése, az ügyvédség tevékenységi kör szerinti szétbontása (bifurkáció). Nem meglepő módon az azonnali, gyakran radikális reformokat hangoztatók a Reformpárt körül csoportosultak, 1899-ben a választmányt bírálók táborát erősítette a sajtóban rendkívül aktív Kenedi Géza, Admeto Géza, Gyórrfy Gyula és Baracs Marcell is.³¹

A budapesti kamarán belül tehát markáns elvi ellentétek álltak fenn, bár számos problémát felismertek, a bevezethető módszereket és a módszerek sikerességét illetően egyáltalán nem uralkodott egyetértés ügyvédi körökben. Az elsöre pusztán személyes torzskodásnak tűnő belső ellentétek a dualizmus derekára elvi kérdésekké eszkalálódtak. Már nemcsak néhány tekintélyes ügyvédet szerettek volna leváltani bizonyos körök, gondoljunk például Siegmund Vilmos befolyásának állandó emlegetésére, hanem immár az egész kamarai vezetőség munkáját és tekintélyét mérlegre tették, „klikkek” és pártok jelenlétéről cikkeztek.³²

Miközben a Reformpárt hangadói egyre súlyosabb és sokrétűbb kritikát gyakoroltak a kamarai vezetőség irányába, a budapesti ügyvédség jelentős része úgy gondolta, a kamara intézménye nem kínálhat megoldást minden szakmai problémára, ezért új lehetőségeket kerestek. 1881-ben megalapították a Budapesti Ügyvédi Kör nevű egyesületet. A Kör első elnöke Burián Sándor, alelnöke Unger Alajos lett. A tisztviselőkarból és választmányból álló Kör vezetése jelentős átfedést mutatott a kamara akkori vezetőségével, a kontinuitást biztosította Gyóry Elek, Hodossy Imre, Szedenics János, Friedmann Bernát és Köves György személye is. Személyi oldalról közelítve tehát nem tartható az az álláspont, hogy a Kör a kamara vezetősége ellenében alakult volna. De mi célt szolgált akkor a köztestület mellett egy egyesület felállítása? Unger Alajos szerint az egyesület megalapítására azért volt szükség, mert csakis az állandó összejövetelek révén segíthető elő a karon belüli szolidaritás kiépítése, másrésztől úgy tartotta, az egyesület hatékonyabban képes fellépni az ügyvédi becsület védel-

³¹ *Ügyvédek mozgalma*. Ügyvédek Lapja, 15. évf. 8. sz. 1899. február 25. 7.; *Ügyvédi mozgalmak*. A Jog, 14. évf. 9. sz. 1899. február 26. 75–76.

³² A legradikálisabb véleményekre lásd például: Ternovszky Béla: *Hol kezdjük az ügyvédség reformját?* A Jog, 1. évf. 44. sz. 1886. október 31. 349–352.; Avarfy Ferenc: *Az ügyvédi kérdés megoldásához*. A Jog, 14. évf. 17. sz. 1899. április 23. 134.; Révai Lajos: *Korteszvilág*. A Jog, 17. évf. 8. sz. 1902. február 23. 57–58.

mében.³³ A szolidaritás fokozását elősegíthette a személyes találkozók, estélyek szervezése, a közös könyvtárhasználat, kötetlen szakmai eszmecsere. Mindezekre a Kör jelentős hangsúlyt fektetett a korszakban. Az azonban feltűnő Unger érvelésében, hogy miképp várták el egy önkéntes tagságon alapuló egyesülettől, hogy fellépjen az ügyvédi becsület védelmében. Mindez vélhetően nem a fegyelmi bíraskodás kérdésével állt összefüggésben, hanem sokkal inkább az ügyvédi kar egységes és közös fellépését irányozta elő olyan esetekre, amikor sérülni látták a kar tekintélyét, akár a kormányzat, akár a bíróságok, akár a sajtó részéről.

Az új intézményhez fűzött remények egyesek szerint meglehetősen gyorsan szertefoszlottak. Vécsei Ignác budapesti ügyvéd az egyesület választmányát szólította meg, és egy javaslattal állt elő. E szerint a Kör helyiségében vezethetnének egy „betűsoros nyilvánkönyvet”, melybe a fővárosi ügyvédek vidéki teendőiket írhatnák bele. Ezáltal nem lenne szükséges a vidéki, ismeretlen (!) kamaratagokra bízni a perköltségek behajtását, helyettük egy „központi megbízott” intézné el a nyilvántartókönyvbe bejegyzett, egy adott vidékre, régióba eső ügyeket. Vécsei javaslata akár még támogatásra is találhatott volna a Kör vezetőségének részéről, bár arra nem adott választ, kik és hogyan szervezték volna meg ezeket a bizonyos vidéki „körutakat”. Az észrevétel ugyanakkor erőteljes kritikát is magában rejtett. Vécsei szerint ugyanis az egyesület nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, „tény, hogy itt [ti. a Körben] a tagok vajmi ritkán érintkeznek egymással; de nincs is, a mi vonzerővel bírna”.³⁴

Vécsei álláspontja azonban csak egy szeletét képezte a korabeli kritikáknak. Sokkal inkább visszásnak tartották azt a kiválasztási mechanizmust, mely a kamarai választásokra készülő lista összeállításakor érvényesült. Az általában márciusra eső kamarai választások előtt az Ügyvédi Kör értekezletet tartott. Nem volt ez másképp 1887-ben sem. A Baintner Imre elnöklete alatt összegyűlt egyesületi tagság kandidáló bizottságot küldött ki azzal a céllal, hogy állítson össze a választásokra egy névsort.³⁵ A későbbi választások történetéről tájékozódva tudható, hogy azután a névsorról a Kör közgyűlése titkos szavazással határozott. Mire március végén összegyűltek a budapesti kamaratagok a választásra, rendelkezésre állt egy a Kör által összeállított és elfogadott „hivatalos lista”.³⁶ Az ügyvédségen belül tehát egyértelműen létezett egyfajta előzetes szűrés, a vezetőségbe általában olyan szereplők kerülhettek és kerültek be, akiket a Kör támogatott. Ez a fajta kiválasztási mechanizmus már a kortársak előtt is ismertnek számított, hiszen a kamara alapításakor szintén ehhez a módszerhez fordultak a budapesti ügyvédek.

A Reformpárthoz kötődő hangok egyértelműen elutasították a Kör fentebb írt gyakorlatát. Báró Purczell Andor vitairatában egyenesen a kamara és a Kör közötti összefonódást jelölte meg minden probléma okaként. Purczell szerint az egyesület alig 100 fős tagsága általában 10–12 főt szokott kijelölni a kandidáló bizottságba, lényegében ők voltak azok, akik a névsor összeállításával – az egyesület „gazdája”³⁷ mellett – iránymutatást adtak, a Kör

³³ *A budapesti ügyvédi kör megtartá alakuló közgyűlését.* Jogtudományi Közlöny, 16. évf. 42. sz. 1881. október 14. 356.

³⁴ Vécsei Ignác: *Nyílt levél a budapesti ügyvédi kör t. választmányához.* A Jog, 2. évf. 45. sz. 1887. november 6. 372–373.

³⁵ *A budapesti ügyvédi kamarai választások érdekében.* A Jog, 2. évf. 12. sz. 1887. március 20. 105.

³⁶ Konkoly Thege József: *A budapesti ügyvédi kamara és a budapesti ügyvédi kör.* A Jog, 5. évf. 14. sz. 1890. április 6. 137–138.

³⁷ A Budapesti Ügyvédi Kör élére az elnök, alelnök, titkár, pénztárnok mellett egy „gazdát” is megválasztottak. A gazda pozíció ötvözte az elnöki és a titkári feladatköröket, befolyása – a korabeli beszélők szerint – még az elnökét is felülmúlta.

választmánya és tagsága pedig „solidáris pártolói e megállapodásnak”.³⁸ Az összefüggéseket leleplezni kívánó cikke az egyesület gazdája, Konkoly Thege József reagált. Válaszában ugyan elismerte a Kör meghatározó szerepét a kamarai választásokban, kiemelte, hogy az ott elfogadott „hivatalos lista” csak ajánlás, a kamarai választásokon minden tag szabadon dönthet és szabadon indulhat is a pozíciókért.³⁹ Az előzetes lista és a végül megválasztottak közötti átfedést pedig azzal magyarázta, hogy „az igen természetes, hisz az már egy próbaszavazás eredménye”.⁴⁰ Konkoly Thege értelmezésében az egyesület közgyűlése által kinyilvánított vélemény egyben a kamarai testület álláspontjaként is tekinthető, végeredményben a hangsúly nála az egyesület és a kamara teljes érdekazonosságán volt.

A Kör listája mellett – mely a mindenkori kamarai vezetőséget tartotta volna meg pozíciójában – összeállították tehát a Reformpárt névsorát is. A személyi változást sürgetők értekezleteket tartottak, röpiratokat nyomtattak, és bár megnevezésükben a „párt” jelölést alkalmazták, nem képeztek klasszikus, politikai értelemben vett csoportosulást. Tevékenységük a választások idejére korlátozódott, és mint említettem, lényegében egyetlen program-pontjuk volt: személyében megújítani a vezetést. Ehhez képest több kérdést is felvet az általuk jelölt személyek névsora.

Egy-egy listán 23 fő (5 tisztségviselő, 12 választmányi tag, 6 választmányi póttag) szerepelt. A Reformpárt és a Kör⁴¹ 1890. évi névsorát egymás mellé állítva gyorsan kiderül, hogy 9 személyt mindkét csoportosulás listáján feltüntettek (vö. a 4. táblázattal). Bár a Reformpárt retorikájában teljes megújulást követelt, ugyanúgy elnököknek, illetve ügyésznek javasolta Hodossy Imrét és Liedemann Károlyt, mint a Kör közgyűlése. Nem meglepő tehát, hogy ez a két jelölt kapta a legtöbb szavazatot, az összesen 618-ból mindketten 604-et.⁴² Az 1890-es kamarai tisztújítás végül nem hozott olyan személyi átalakulást, melyet a sajtóban felszólaló kamaratagok kívántak volna. A Reformpárt listájáról mindössze három olyan személy került be a választmányba, aki nem szerepelt a Kör ajánlásában, igaz, a titkári és az elnökhelyettesi pozíciókért szoros volt a küzdelem. A kortársi beszámolók azonban nem is a reformokat sürgetők vereségéről, mint inkább egy személy, jelesül Mezei Mór esetéről cikkeztek. Mezei, aki kormánypárti országgyűlési képviselőként nagy befolyással bírt nemcsak a kamarában, de a politikai életben is, választmányi tag volt 1878-tól fogva, a Kör is ebben a pozícióban szerette volna őt újra látni.⁴³ A Reformpárt ugyanakkor elnökhelyettesnek kandidálta, ez pedig nem

³⁸ báró Purczell Andor: *A budapesti ügyvédi kamara*. A Jog, 5. évf. 13. sz. 1890. március 30. 127–128.

³⁹ Konkoly Thege József: *A budapesti ügyvédi kamara és a budapesti ügyvédi kör*. A Jog, 5. évf. 14. sz. 1890. április 6. 137–138.

⁴⁰ Nem biztos, hogy Konkoly Thege érvei meggyőzően hatottak kritikus körökben, a két szervezet közötti átfedés ugyanis szembetűnőnek volt mondható. Az egyesület, illetve a kamarai tisztségviselőinek és választmányi tagjainak névsorát összehasonlítva megállapítható, hogy a kamarai vezetőség fele általában megjelent a Kör élén is vagy éppen fordítva. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy jórészt a Kör választmányi tagjai közül kerültek ki a kamara tisztségviselői, így például az elnök Hodossy Imre, az elnökhelyettes Szedenics János és az ügyész Győry Elek.

⁴¹ A Kör által jelölteket gyakran „Körpárt” néven is emlegették, ugyanígy elterjedt volt „konzervatív” megjelölésük is a sajtóban. Ezzel nem pártpolitikai vagy ideológiai beállítottságukra utaltak, hanem a rendtartás radikális, létszámkorlátozást előirányzó reformjához való viszonyukat jelezték.

⁴² *A budapesti ügyvédi kamarai választások eredménye*. A Jog, 5. évf. 19. sz. 1890. május 11. 19. 182.

⁴³ Mezei Mór fontos alakja volt a dualizmus kori ügyvédség történetének. 1836-ban született Sátoraljaújhelyen, Zemplén megyében. A pesti jogi fakultás elvégzését követően az 1860-as évek elején részt vett az Országos Izraelita Magyar Egyesület megalapításában, ennek elnöke is volt a későbbiekben. Szerkesztette a *Magyar Izraelita* című folyóiratot, az 1868-as zsidó kongresszus neológ pártjának vezéréként számtalanszor felszólalt a zsidóság emancipációja mellett. 1893-ban, illetve 1896-ban a Budapest-Lipótváros kerület országgyűlési képviselője, a gazdasági pozícióhalmozó ügyvédek

látott zavart eredményezett a kamaratagok körében. Nagyjából félszáz budapesti ügyvéd a mindkét listán, de eltérő pozícióban szereplő Mezei Mórra mint elnökhelyettesre, de egyúttal mint választmányi tagra is szavazott, a szavazatszedő bizottság azonban ezeket a szavazólappokat érvénytelenítette.⁴⁴ Az újra megválasztott helyettes, Szedenics János 318 szavazatot kapott, tehát az érvénytelen szavazatokkal Mezei egyértelműen elhódította volna ezt a pozíciót. Mezei azonban nemcsak erről, de választmányi tagságáról is kénytelen volt lemondani, mivel az érvénytelen szavazatok miatt erre sem kapott elégséges felhatalmazást. A kialakult helyzet magán a szavazatszedő bizottságon belül is törést eredményezett, döntés végül csak az elnök, Hodossy Imre szavazata nyomán született.⁴⁵ Mezei Mór 1890-ben így kikerült a kamara vezetőségéből, a választáson lezajlott események, a kamaratagok tájékozatlansága és figyelmetlensége, a kamaraelnök Mezei elleni állásfoglalása oda vezetett, hogy az ügyvéd soha többet nem vállalt szerepet a budapesti ügyvédi kamarában.

Mit jelent mindez? A budapesti ügyvédségen belül valóban létezett egy vagy több elvi törésvonal, a zárt szám és a túlnépesedés problémája valóban foglalkoztatta a kortársakat, ám a választások idején nem ezek a szempontok érvényesültek. Az elvi, ideológiai állásponatok jobbra csak a sajtó hasábjain léteztek, a voksolásnál már más szempontok döntöttek. A Reformpárt és a „konzervatívok” küzdelme sokkal inkább jelentett egyfajta hatalmi helyezkedést, pozíciószerezést a köztisztületen belül. Ezek a küzdelmek gyakorta személyes torzsalakodásokba fulladtak, néha pedig éppen olyan szereplők vereségéhez vezettek, akiket mindkét tábor feltétlenül támogatótt.

A hatalmi játszmák fontos részét képezték a fővárosi ügyvédség közéletének, az oly sokszor és oly hangosan reformot követelők – nem meglepő módon – hasonló eszközökhöz folyamodtak, mint az éppen általuk kritizáltak. Az 1890-es évek derekán a Reformpárt egyik befolyásos alakja, Pollák Illés és társai például szintén egy ügyvédi egyesület életre hívásában látták a következő lépést az érdekérvényesítés területén.⁴⁶ Ekkoriban a reformpártiak is az előzetes listaállítás módszeréhez fordultak. A Virava József és Rozgonyi Jakab vezetése alatt tömörülő ügyvédek kandidáló bizottságot állítottak fel, ennek volt feladata alkalmas jelölteket találni a Reformpárt listájához.⁴⁷ A két ügyvédi csoportosulás közötti határvonal azonban továbbra is lehetőséget adott az átjárásra. Egy beszámoló szerint a Kör listáján több

eklatáns példája. Szinyeyi József: *Magyar írók élete és munkái. 8. kötet.* Budapest, 1902. 1201–1202. Mezei gazdasági kapcsolataira lásd: Papp Viktor: *Gyenge kötésekkel a gazdaságban. A budapesti ügyvédek részvénytársasági pozícióinak hálózatelemzése (1890–1910).* In: Kövér György – Pogány Ágnes – Weisz Boglárka (főszerk.): *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv. Hálózatok – Hierarchiák.* Budapest, 2020. 314–320.

⁴⁴ *A budapesti ügyvédi kamarai választások.* Ügyvédek Lapja, 6. évf. 20. sz. 1890. május 10. 7.

⁴⁵ Hodossy Imre 1840-ben született Sáros vármegyében, 1861-ben szerzett ügyvédi oklevelet, ugyanabban az évben az országgyűlés Sáros megyei „kis követe” volt. 1869-től a kisszebeni választókerület országgyűlési képviselője, a Deák-párt, majd a Szabadelvű Párt tagja. 1878-ban, a boszniai okkupáció elleni tiltakozásul csatlakozott a mérsékelt ellenzékhez, 1899-ben ismét a Szabadelvű Párt tagja. Számos törvény megalkotásában részt vett, politikai cikkei a *Pesti Naplóban* és a *Nemzeti Újságban* jelentek meg. 1878 és 1893 között a budapesti kamara, 1882-ben a Magyar Jogászegylet elnöke, szintén elnöke volt az 1885. évi országos ügyvédgyűlésnek. *A Budapesti Ügyvédi Kamara jubileuma.* Ország-Világ, 21. évf. 11. sz. 1900. március 11. 211.

⁴⁶ Pollák Illés 1852-ben született Szombathelyen, 1879-től ügyvéd Budapesten. Kezdetben német nyelvű novellákat, később magyar nyelvű társadalmi és morálfilozófiai cikkeket írt. 1896-tól 1905-ig a budapesti kamara ügyésze, a *numerus clausus* egyik leghangosabb képviselője. *A Budapesti Ügyvédi Kamara jubileuma.* Ország-Világ, 21. évf. 11. sz. 1900. március 11. 211.

⁴⁷ *Ügyvédek értekezlete.* A Jog, 8. évf. 6. sz. 1893. február 5. 45.; *Az ügyvédek mozgalma.* A Jog, 8. évf. 11. sz. 1893. március 12. 84.

befolyásos ügyvéd nem kapott helyet, Hodossy és Szedenics pedig előrehaladott korukra hivatkozva léptek vissza a jelöltségtől,⁴⁸ ám a Reformpárt éppen azt a Győry Eleket és Friedmann Bernátot delegálta elnöknek, illetve alelnöknek, akik a kamarán belül egyértelműen a „konzervatív” vezetőséghez tartoztak.⁴⁹

Amennyiben ilyen nagy volt a személyi átfedés a listák között, jogosan merül fel a kérdés, hogy érték-e el egyáltalán látványos eredményeket a Reformpárt tagjai. A reformot követelők sikerei kezdetben igencsak mérsékeltek voltak. 1896-ban ugyan arról cikkeztek, hogy a „Robitsek-párt” (tehát a Reformpárt) aratott diadalt a választáson, a valóságban azonban csak néhány választmányi póttagsági pozíciót nyertek el.⁵⁰ Az egyetlen fontos tisztséget maga Robitsek József érdemelte ki, aki egy cikluson keresztül töltötte be az elnökhelyettesi posztot. Beszédes ugyanakkor, hogy az ügyvédi nyugdíjintézet tervezetével jelentős hírnévre szert tevő ügyvéd megválasztása idején már tagja volt a Kör vezetőségének, tehát nem számított kívülálló személynek. Más alkalommal pedig két-két választmányi, illetve pótválasztmányi helynek örülhettek a Reformpárt képviselői, no, meg persze a közös jelöltek sikerének (Friedmann Bernát, Pollák Illés, Novák Sándor).⁵¹

A kamarán belüli erőviszonyok csak a századfordulót követően változtak meg nagyobb mértékben. A választások alkalmával ekkor már három listát állítottak össze a budapesti ügyvédek, a „Körpárt” és a Reformpárt mellett jelentkezett a „Középpárt”. A listák közötti személyi átfedés továbbra is megmaradt, hiszen a jelöltek közel fele legalább két párt támogatását élvezte. A Kör és a Reformpárt szoros küzdelméből azonban egyértelműen az utóbbi került ki győztesen, hat választmányi és pótválasztmányi pozíció mellett ők adták az új elnököt, Szivák Imrét.⁵² Ugyan a sajtóban a választások előtt heves hangvétellű viták zajlottak, nem mellőzve a személyeskedést, a Budapesti Ügyvédi Kör kezdeményezésére a fővárosi ügyvédek – felmérve a megváltozott erőviszonyokat – a békülés mezejére léptek. 1902 májusában a Kör meghívására „békülési bankettet” rendeztek, ezen az egyesület elnöke, Szohner Lajos az új elnököt méltatta. De Nagy Dezső, az alulmaradt elnökjelölt sem szándékozott

⁴⁸ A két ügyvéd karon belüli befolyását jelezte, hogy a Budapesti Ügyvédi Kör májusi közgyűlésén tiszteletbeli tagokká választották őket, Szedenics János emellett a Kör elnöki székét is elfoglalta. *A budapesti ügyvédi kör*. A Jog, 8. évf. 21. sz. 1893. május 21. 167.

⁴⁹ A személyi átfedéseket, a kuszának tűnő jelöléseket a kritikus hangok nem nézték jó szemmel: „Össze-vissza kuszálva van ismét minden párt vezéreszme nélkül; féltő, hogy az egész mozgalomnak vége lesz néhány vezér, minden eszme nélkül.” *A budapesti ügyvédi kamara*. A Jog, 8. évf. 12. sz. 1893. március 19. 93. Győry Elek 1841-ben született Győrött, 1866-ban nyitotta meg ügyvédi irodáját Pesten. 1870-től a Magyar Jogászegylet választmányának tagja, 1889-től alelnöke. 1875 és 1890 között a budapesti kamara ügyésze, 1893 és 1902 között elnöke. A budapesti evangélikus egyház egyik vezető tagja, 1881-től a Függetlenségi Párt tagjaként több cikluson keresztül országgyűlési képviselő volt. *Győry Elek*. Vasárnapi Ujság, 40. évf. 19. sz. 1893. május 7. 309–310.; *A Budapesti Ügyvédi Kamara jubileuma*. Ország-Világ, 21. évf. 11. sz. 1900. március 11. 211. Friedmann Bernát 1844-ben született Nagyváradon, 1864-ben egy egyházi témakörben ő nyerte el – zsidó vallásúként – az egyetemi pályadíjat. Bűnügyi védőként a tiszzaeszlári vérvádperben tett szert országos hírnévre. A budapesti ügyvédi kamara választmányának 1875 és 1893 közötti tagja, majd két ciklus erejéig alelnöke. Budapest főváros képviselőtestületében huszonöt évig látott el képviselőt. Zichy Herman – Deresty Gy. M.: *Magyar zsidók a milleniumon. Művelődéstörténeti tanulmány*. Budapest, 1896. 141–142.; *A Budapesti Ügyvédi Kamara jubileuma*. Ország-Világ, 21. évf. 11. sz. 1900. március 11. 211.

⁵⁰ *Választás az ügyvédi kamarában*. Ügyvédek Lapja, 12. évf. 14. sz. 1896. április 4. 6.

⁵¹ *A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése*. Ügyvédek Lapja, 15. évf. 13. sz. 1899. április 1. 6–8.

⁵² Szivák Imre 531, Nagy Dezső, a másik elnökjelölt 505 szavazatot kapott. *A budapesti kamara közgyűlése*. Ügyvédek Lapja, 18. évf. 13. sz. 1902. március 29. 6.

„duzzadva félre állani, hanem ezentúl is mint eddig, – tehetségeit minden adott módon és alkalommal a kar érdekében érvényesíteni” kívánta.⁵³

Mi hozta el a Reformpárt kamarán belüli befolyásának növekedését a századfordulóra? Az értelmezéshez ki kell tekintenünk egy következő szempontra, jelesül arra, hogy miképp viszonyultak az ügyvédek a vezetőség pártpolitikai beállítottságához. Ödönfi Miksa budapesti ügyvéd írásában például amellett érvelt, hogy az igazságügyi kormányzattal szembeni érdekképviselet érdekében olyan kamarai elnököt kell választani, aki országgyűlési képviselőként alkalmas a tárgyalások kezdeményezésére politikai szintéren. Ödönfi meg is nevezte a Reformpárt által támogatott elnökjelöltet Szivák Imre személyében.⁵⁴ Az ügyvéd észrevételei akár még relevánsak is lehetnek volna, Ödönfi csak arról feledkezett meg, hogy Hodossy Imre, aki öt cikluson keresztül volt kamarai elnök, évtizedekig országgyűlési képviselőként tevékenykedett.⁵⁵ Gyóry Elek, az 1902. február 6-ai haláláig regnáló elnök pedig szintén ott ült a törvényhozás házában, igaz, a Függetlenségi Párt híveként.⁵⁶ Ödönfi tehát kizárólag a kormánypárthoz tartozó jelöltet támogatta.⁵⁷

A politikus ügyvédek szerepe egyébként is meghatározó volt a kamara életében. Az 1884. évi, illetve az 1887. évi országgyűlési választások után a fővárosi kamara vezetőségének közel egyharmada parlamenti képviselői mandátummal is bírt. Párthovatartozás tekintetében az erőviszonyok kiegyenlítették voltak. 1884-ben a négy kormánypárti képviselőre két-két mérsékelt ellenzéki, illetve függetlenségi politikus jutott, az arányok 1887-ben is hasonlóképp alakultak.

A századfordulón összességében fontos változások zajlottak le a kamara életében. A korábban csak mérsékelt sikereket elérő Reformpárt támogatottsága megnőtt, a Kör pedig sokat veszített befolyásából, legalábbis a kamarai vezetőségi posztok tekintetében. Mindezek összefüggésben állhattak a fent már vázolt kérdésekkel, az ügyvédek foglalkoztató problémákkal és azzal, hogy egy kormánypárti képviselő sokkal hathatósabban tudta az ügyvédi érdekeket a kormányzat felé képviselni. Jól látható tehát, hogy az ügyvédek egy jelentős része nagy elvárásokat fűzött a személyekhez, és így a személyi változtatásokhoz. Emiatt a következőkben érdemes további szempontok szerint is megvizsgálni a budapesti ügyvédség vezetőségének személyi jellemzőit.

Stabilitás és sokszínűség a kamara élén

1875 és 1905 között tizenegy kamarai választásra került sor, ez idő alatt 99 személy töltött be valamilyen vezetőségi pozíciót.⁵⁸ Az egyik fontos mutató a vezetőség személyi állandóságára

⁵³ *Békiúti bankett.* A Jog, 17. évf. 18. sz. 1902. május 4. 144.

⁵⁴ Ödönfi Miksa: *A kamarai választások.* A Jog, 17. évf. 11. sz. 1902. március 16. 81–82.

⁵⁵ Halász Sándor (szerk.): *Országgyűlési almanach 1886.* Budapest, 1886. 73.; Sturm Albert (szerk.): *Új országgyűlési almanach, 1887–1892.* Budapest, 1888. 223.; *A Budapesti Ügyvédi Kamara jubileuma.* Ország-Világ, 21. évf. 11. sz. 1900. március 11. 211.

⁵⁶ Sturm Albert (szerk.): *Országgyűlési almanach 1901–1906.* Budapest, 1901. 421.; *Gyászjelentés, Budapest, 1902. február 7.*

⁵⁷ Szivák Imre – hasonlóan Hodossy Imréhez – 1878-ban lépett ki a kormánypártból a boszniai okkupáció miatt, de később mégis a Szabadelvű Párt tagjaként nyert mandátumot több cikluson keresztül. 1906-ban, ismét kilépve a Szabadelvű Pártból, az Andrássy Gyula gróf vezette Alkotmánypárt színeiben győzedelmeskedett. Fabro Henrik – Ujlaki József (szerk.): *Sturm-féle országgyűlési almanach 1906–1911.* Budapest, 1906. 234–235.

⁵⁸ 1905 után jelentősen átalakult a budapesti kamara szervezete. Eltörölték a pótválasztmányi tagságot, a választmányi tagok számát pedig háromszorosára emelték. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért így a jelen vizsgálatot az 1905-ös esztendővel zártam.

nézve az lehet, hogy a tisztségviselők milyen hosszú időt töltöttek a kamara élén. Az adatok szerint 40%-uk mindössze egy cikluson át volt tisztségviselő vagy választmányi tag, háromnegyedik pedig maximum három választáson szerepelt győztesként. A vizsgált harminc év tanúsága szerint egy-egy választás után átlagban a kamara vezetőségének egyharmada megújult. Ebből kiindulva tizenkét év alatt lecserélődhetett volna a teljes személyi állomány, a valóságban persze ez nem így zajlott le. 16 olyan ügyvéd akadt ugyanis, akik legalább öt cikluson keresztül élvezték a kamaratagok bizalmát. Novák Sándor abszolút rekorderként tíz cikluson keresztül kapott bizalmat, közel húsz évig kezelte a kamara pénztárát. A nagyon hosszú ideig a kamarai életre befolyással bírók között azonban nem csak olyanokat találunk, akik tisztségviselőként nyertek újra és újra felhatalmazást (ilyen volt Novák Sándor mellett Siegmund Vilmos vagy Győry Elek). Baintner Imre, Friedmann Bernát és Zsigmondy Jenő a választmányban voltak meghatározó szereplők. Az említett ügyvédek közös pontja volt, hogy mindnyájan fontos alakjai voltak a Budapesti Ügyvédi Körnek.

Ügyvéd	Ciklusok száma	Hivatalviselés időtartama
Novák Sándor	10	27
Győry Elek	9	24
Friedmann Bernát	8	24
Baintner Imre	7	18

1. táblázat

A LEGHOSSZABB IDEIG POZÍCIÓBAN LÉVŐ ÜGYVÉDEK 1875 ÉS 1905 KÖZÖTT

Forrás: *A budapesti ügyvédi kamara tagjainak névsora* című hivatalos sorozat 1875 és 1905 között megjelent kiadványai

A pozíciók között három szint különböztethető meg. A választmányi póttagság rendelkezett a legkisebb presztízzsel, a tisztségviselők pedig egyenként is nagy befolyással bírtak. Emiatt talán nem meglepő, hogy a tisztségviselői székekbe nagy befolyással rendelkező személyeket választottak meg. Az újonnan megválasztott tisztségviselők kamarai pályafutását tekintve látható, hogy olyanok nyertek el ilyen posztokat, akik korábban a választmányban, esetleg a pótválasztmányosok között már megjelentek, bizonyították rátermettségüket és képességeiket. Az egész időszak alatt egyetlen kivétel akadt, Szedenics János, aki 1878-ban került az elnökhelyettesi pozícióba.

Míndehhez hozzátartozik, hogy a tisztségviselő személyeket amúgy is csak ritkán váltották le. Hodossy Imre (elnök), Szedenics János (elnökhelyettes), Siegmund Vilmos (titkár), Győry Elek (ügyész) négyese 1878-tól 1890-ig kirobbanthatatlan volt a vezetőség éléről, 1890-ben is csak Győry volt kénytelen átadni helyét Liedemann Károlynak. A választások és a pozíciók ismertetése után immár egyértelmű, hogy a tisztségviselői kar nagyfokú személyi stabilitásról tett tanúbizonyságot, alig néhány választás alkalmával került sor váltásra, akkor is általában csak egy-két tisztségviselői pozíció tekintetében.

Ahogy azt láthattuk báró Purcell Andor okfejtése kapcsán, a választmánnyal kritikus budapesti ügyvédek előszeretettel hangoztatták a Kör érintettségét a kamarai választásokban. Joggal merül fel ezek után a kérdés, hogy vajon lehetett-e valaki úgy kamarai tisztségviselő, hogy előtte nem került kapcsolatba az ügyvédi egyesülettel. 1881-től, a Kör felállításától számítva egészen 1905-ig tizenöt személy látta el a tisztségviselői feladatokat. Közülük mindössze egyetlen olyan személy akadt, aki nem tűnt fel a Kör vezetőségének listáján. Szivák Imrén

kívül tehát minden kamarai tisztviselő megválasztása idején a Kör választmányi tagja volt hosszabb-rövidebb ideig.⁵⁹

A kamara vezetőségének „elitjét”, a tisztségviselőket a Körhöz fűződő kapcsolatokon kívül más szempontok szerint is rendezhetjük. A tisztviselők egy része például nemes családból származott (Funták Sándor, Ghyczy Gyula, Hodossy Imre, Morlin Imre),⁶⁰ más része „közrendű” felmenőkkel bírt. Baracs Marcell édesapja ügyvédként tevékenykedett, Győry Elek és Szivák Imre kamarai elnökök kapcsán pedig „mesterember” felmenőkről tudtak a kortársak.⁶¹

A hivatásrendi elveken szerveződő, liberális ideológiát képviselő ügyvédségen belül nem lett volna helye a vallásfelekezeti megkülönböztetésnek, az igazán elkeseredett hangok azonban a kamarán belüli „klikkesedést” felekezeti motívumokkal is magyarázták. Révai Lajos 1902-es írásában arra utalt, hogy a budapesti ügyvédség egy csoport kezében van, amely a választmányi, ügyvédvizsgáló bizottsági, a különféle szakbizottsági helyeket saját „körtesszolgáinak” tartja fenn, emiatt fordulhat elő, hogy sok ügyvéd nem vesz részt a gyűléseken, a közös munkákban. „Talán megjön még az az idő, mikor az ügyvédi valódi érdem is fog nyomni a latba, kortesi bábaszolgálatok nélkül! Mikor a jelölt nevezésénél nem az lesz az első kérdés, hogy mi az illetőnek a felekezete? Akkor mi is ott leszünk kartársaink sorában!” – fogalmazta meg gondolatait a lapszerkesztő Révai Lajos, jól láthatóan személyes sértettség-től is vezéreltetve.⁶² (Kiemelés az eredetiben.) A kamarai tisztviselői kar ezzel szemben vallásfelekezeti szempontból is sokszínű volt. Ezt tanúsítja, hogy a római katolikus ügyvédek mellett ott található az evangélikus Szedenics Jánost, Győry Eleket vagy Liedemann Károlyt, Nagy Dezső, az 1890-es évekbeli kamara egyik legmeghatározóbb vezetője pedig a református vallást gyakorolta. De az izraelita felekezetűek sem hiányoztak a testület éléről (Friedmann Bernát, Baracs Marcell, Brüll Ignác, Pollák Illés).⁶³

⁵⁹ Ez a kitétel értelemszerűen csak azokra vonatkozik, akik 1881 után kerültek be a kamara vezetőségébe. Friedmann Bernát, Győry Elek, Hodossy Imre a kezdetektől, 1881-től fogva választmányi tag volt az egyesületben, de ők már előtte ott ültek a kamara vezetőségében.

⁶⁰ Funták Sándorra lásd: *Gyászjelentés, Budapest, 1898. december 24.*; Ghyczy Gyulára lásd: *Gyászjelentés, Budapest, 1876. április 9.*; Hodossy Imréről lásd: Kempelen Béla: *Magyar nemes családok*. 5. kötet. *Hé–Kezy*. Budapest, 1913. 64–65.; Morlin Imréről lásd: *Gyászjelentés, Budapest, 1903. július 3.*

⁶¹ Baracs Marcellre lásd: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) P 965 Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet. 2. Személyes iratok. *Születési anyakönyvi kivonat, Budapest, 1909. március 31.*; Győry Elekre lásd: Sturm: *Új országgyűlési almanach*, 216.; Szivák Imréről lásd: Szinnyi Imre: *Magyar írók élete és munkái*. 12. kötet. Budapest, 1908. 1000–1002.

⁶² Révai feltehetően – maga is zsidó vallásúként – azt nehezményezte, hogy a kamarán belüli arányszámukhoz képest a zsidó felekezetűek alulreprezentáltak a tisztviselői pozíciókban. A századfordulón Magyarországon az összes ügyvéd 34%-a vallotta magát izraelitának, Budapesten ez az arány ekkor már 50% volt. Révai Lajos: *Kortésvilág*. A Jog, 17. évf. 8. sz. 1902. február 23. 57–58.; *Magyar Korona Országainak 1900. évi népszámlálása. Nyolcadik rész. Közszolgálati ágak és szabadfoglalkozások*. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új Sorozat. 16. kötet) Budapest, 1906. 193–197.

⁶³ Szedenics Jánosra lásd: Bachat Dániel (szerk.): *A magyarhoni ág. hitv. evangélikusok négy egyházkerületének egyetemes névtára az 1891. évben*. Budapest, 1891. 9.; Liedemann Károlyra lásd: *Gyászjelentés, Budapest, 1896. október 4.*; Nagy Dezsőre lásd: *Gyászjelentés, Budapest, 1913. március 30.*; Brüll Ignácra lásd: MNL OL P 965 Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet. 2. Személyes iratok. *Születési anyakönyvi kivonat, Nagyvárad, 1909. március 19.*; Pollák Illésre lásd: MNL OL P 965 Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet. 2. Személyes iratok. *Születési anyakönyvi kivonat, Bécs, 1887. február 11.*

A fentiekből kitűnik, hogy a budapesti kamarai választásokra egyfajta kettősség volt jellemző. Miképp a személyi változások története rámutatott, a választmány nagyobb része folyamatos és kiegyensúlyozott átalakuláson ment keresztül a vizsgált korszakban, de ugyanez a tisztviselőkről, tehát a szűkebb elitről már nem mondható el. A kamara ötfős tisztviselői gárdája nagyfokú személyi állandóságot mutatott, ezekben a pozíciókban ritkán került sor személycserére. De a betöltött posztokat együtt kezelve is kirajzolódott az a befolyásos szakmai kör, mely hosszú évtizedekig igazgatta a legnépesebb ügyvédi közttestület életét. Az a korabeli kritika mindazonáltal nem állta meg a helyét, miszerint egyöntetű „klikk” tartja kezében a kamarai választásokat, a kamara irányítását. A tisztviselők származásának, vallásfelekezetének vagy akár politikai beállítottságának sokszínűsége nem támasztja alá az ilyen típusú érveléseket. Az is figyelemreméltó, amiről a kortársak mintha teljességgel megfeledkeztek volna, hogy bár az ügyvédek rendkívül nagy jelentőséget tulajdonítottak a személyi kérdéseknek, az egyébként országos hírnévvel és tekintélyes kapcsolati tőkével rendelkező „eminenciások” sokszor egyáltalán nem fordultak meg a kamarai közéletben. Eötvös Károly, Polónyi Géza, Búsbach Péter vagy Matuska Péter országgyűlési képviselőik nevét ennél fogva hiába keresnénk a vezetőség sorai között, sőt még a jelölti listákon sem szerepeltek.

Nyilvánvaló, hogy a budapesti kamara, illetve tágabb értelemben a budapesti ügyvédség belső viszonyait nem érthetjük meg pusztán e források felhasználásával. Az azonban egyértelmű, hogy a szabadértelmiségi hivatások közül elsőként önkormányzatiságot elnyerő budapesti ügyvédek intézményi sorsa javarészt nem a kamarán belül dőlt el. Ez persze elsőre ellentmondásos kijelentésnek tűnhet, hiszen a kamarának minden fővárosi (és Budapest környéki) ügyvéd kötelező módon tagja volt. Mi más lenne döntő tényező tehát, ha nem az ügyvédek közttestülete? A Budapesti Ügyvédi Kör és a kamarai vezetőség közötti személyi összefonódások, informális kapcsolatok ugyanakkor mégis rávilágítanak a szakmai intézmények sajátos működési mechanizmusaira, végeredményben a hivatás professzionalizálódásának sajátosságaira.

E szerint visszatérően megfigyelhetők olyan minták, melyek nagy mértékben meghatározták az ügyvédi hivatás érdekérvényesítő képességének lehetőségeit, egyúttal korlátait. Ilyen minta volt például a kompromisszumos jelöltek listájának előzetes összeállítása. Ezt a gyakorlatot már a kamara megalakításakor, 1875-ben alkalmazták annak érdekében, hogy az első tisztviselői gárda a lehető legszélesebb felhatalmazással kezdje meg munkáját. Az „ajánló hetes bizottság” lényegében tovább élt, de nem a kamarán belül, hanem a Budapesti Ügyvédi Kör berkein belül. Bár az előzetes lista összeállítását többször sérelmezték ügyvédi körökben, ezt a kiválasztási mechanizmust a reformpártot erősítő ügyvédek is elsajátították. Ez a minta arra mutat rá, hogy a budapesti ügyvédségen belül belső önkontroll alakult ki. Csakis olyan ügyvédek indulhattak el a győzelem esélyével a kamarai választásokon, akik egy bizonyos kört maguk mögött tudhattak, akik egy „párt” listájára felkerültek. Ez a szisztéma lényegében meggátolta, hogy olyan ügyvédek kerüljenek befolyásos pozíciókba és a vezetőségen belül többségbe, akik radikális elveket vallanak a rendtartás átalakításával kapcsolatban, akik a sajtóorgánumokban megfogalmazott véleményükkel megbotránkozást kelthettek az ügyvédség és a társadalom szélesebb köreiben.⁶⁴

⁶⁴ Kivételnek talán egyedül Pollák Illés számított, aki a *numerus clausus* egyik változatát támogatva került be a fővárosi ügyvédek elitjébe. Pollák a kamara ügyészeként jelentős munkát fejtett ki a fegyelmi eljárások vezénylésével, széles követőtáborot tudhatott maga mögött az országos ügyvédgyűléseken is. A Pollák által képviselt zárt szám tervezete azonban soha nem élvezte a többség támogatását. Kamarai ügyész kapcsolatainak és tevékenységének aprólékos vizsgálata mindenképp indokolt lenne a jövőben.

Az elemzés a különféle intézmények hivatáson belüli helyiértékét is körüljárta. Az ügyvédek a 19. század első felében nem jutottak el az önszerveződés egyesületi szintjére, ám látható volt, hogy nem is ez képezte elsődleges célkitűzésüket. Ugyanis már az 1840-es években keltezőképp szervezettnek tartották magukat ahhoz, hogy saját hatáskörben döntsenek a fegyelmi kérdésekről, ennél fogva a korabeli pamfletekben a köztestületek felállítására mellett érveltek. Az 1860-as évek derekán, amikor lehetőség adódott a szakmai szerveződés kiépítésére, más hivatásokhoz, például a középiskolai tanárokhoz hasonlóan egyesületet alapítottak. A cél nem lehetett más, mint hogy a lehető legtöbb jogász előtt megnyissák a tagságot, így érthették el a kormányzati szereplők és más jogi hivatások támogatását, és így képviselhették – valamelyest – reprezentatív módon a vidéki ügyvédséget is. Az egyesület eredményes tevékenységének lenyomata volt nemcsak a polgári rendtartáshoz fűzött kommentárok kormányzati fogadtatása, de magának az 1874. évi ügyvédi rendtartás gerincének a megalkotása is. Azáltal, hogy a budapesti ügyvédek nyitott együletet hoztak létre az 1860-as években, megteremtették annak lehetőségét, hogy hathatósan beleszóljanak a szakmai életüket meghatározó későbbi törvénykezésbe. Amikor ez a törvénykezés révbe ért, és megszületett az ügyvédi rendtartás, nem látták többé indokoltnak az egyesület fenntartását, hiszen a reformkor óta hangoztatott követelésük megvalósult.

A kamarai rendszer azonban mintha önmagában kevésnek bizonyult volna a szakmai igények kielégítésére. A köztestületek ellenőrzést gyakoroltak a tagok felett, ellátták a fegyelmi jogköröket, de a társasági élet lebonyolítására nem kínáltak megoldást. 1881-ben, alig fél évtizeddel a kamarák felállítását követően megszületett a Budapesti Ügyvédi Kör, mely első sorban a hivatáson belüli szolidaritást kívánta elmélyíteni. Ez összefüggésben állt azzal, hogy a fővárosi kamara tagsága folyamatosan emelkedett, a tagok pedig gyakorta még névről sem ismerték egymást. A Kör azonban nem csak ebből a szempontból volt fontos a hivatás életében. A Körön belül zajló előzetes kiválasztás rendszere, az „ajánlott” jelöltek névsorának összeállítása, végül e jelöltek nagyarányú megválasztása a kamara élére rávilágít az 1881-ben felállított szakmai egyesület tényleges befolyására, hivatáson belüli szerepére. A sokszor a „konzervatív” oldalhoz sorolt ügyvédek és a rendszert kritizálók egyaránt felismerték a Kör és a kamara közötti kapcsolatok fontosságát, gondoljunk Konkoly Thege József és báró Purczell Andor eszmecseréjére. Arról nem is beszélve, hogy a reformpárti csoportok szinte kivétel nélkül olyan jelölteket támogattak, akik egyúttal már befolyással rendelkeztek a Körön belül.

A szakmai egyesület szerepe a hivatás professzionalizációjában látványosan megváltozott. Míg az 1860-as években a széles támogatottság, a nem gyakorló ügyvédek és a vidéki praktizálók befogadása is befolyással volt az egyesületi élet megszervezésére, a húsz évvel később felállított szakmai egyesület már más szempontok szerint szerveződött, köszönhetően annak, hogy immár felállították az autonóm szakmai köztestületeket. A Kör a „próbaszavazások” rendszerével elejét kívánta venni a súlyosabb kamarai választási küzdelmeknek, a belső törésvonalakat igyekezett kompromisszumos jelölti listával áthidalni. Ugyan a választásokon minden tag szabadon dönthetett szavazatáról és indulásáról, a Kör befolyása, a Kör listája nagyban irányt szabott a budapesti kamarai vezetőség személyi összetételének. A többség úgy tekintett a Kör közgyűlésének határozatára, mint amely egyben képviselte a kamara tagságának érdekeit is. Az ellentmondás abban állt, hogy az egyesület jóval kevesebb tettel rendelkezett, mint a hivatás köztestülete.

A kamarai választások alkalmával előforduló hatalmi helyezkedések, a személyes torzsalakodások szembevető módon hátráltatták a hivatás érdekérvényesítő képességét, a belső hatalmi viszonyok többször eredményezték olyan befolyásos ügyvédek visszavonulását, akik politikai befolyásukat latba vetve sikerrel küzdhettek volna a mindenkori kormányzatoknál

az ügyvédi rendtartás kedvező reformjának érdekében. A kar többsége érzekelte a rendtartás reformjának szükségességét, de abban egyáltalán nem jutottak közös nevezőre, hogy milyen eszközzel lehetne javítani a hivatás peremfeltételein. A számos észrevétel egyike úgy hangzott, hogy a kamara vezetőségének lecserélésével több lehetőség adódna az érdekérvényesítésre, a törvényi reformra. Végeredményben a kamarai választások története arra mutatott rá, hogy a budapesti ügyvédségen belül a személyi ellentétek mellett léteztek markáns szakmai véleménykülönbségek is, a hivatás egységébe és közös értékrendjébe vetett hit csorbulása pedig minden bizonnyal nem segítette a látványos létszámnövekedésen áteső, számos szakmai kihívással küzdő ügyvédi foglalkozás professzionalizálódását a korszakban.

FÜGGELÉK

Kamarai tisztség	1875	1878	1881	1884	1887
Elnök	Ghyczy Gyula	Hodossy Imre	Hodossy Imre	Hodossy Imre	Hodossy Imre
Elnökh.	Funták Sándor	Szedenic János	Szedenic János	Szedenic János	Szedenic János
Titkár	Siegmund Vilmos	Siegmund Vilmos	Siegmund Vilmos	Siegmund Vilmos	Siegmund Vilmos
Ügyész	Gyóry Elek	Gyóry Elek	Gyóry Elek	Gyóry Elek	Gyóry Elek
Pénztárnok	Morlin Imre	Morlin Imre	Morlin Imre	Novák Sándor	Novák Sándor
	Andaházy László	Andorffy Károly	Unger Alajos	Baintner Imre	Baintner Imre
	Baintner Imre	Baintner Imre	Friedman Bernát	Chorin Ferenc	Chorin Ferenc
	Burián János	Darányi Ignác	Lovik Adolf	Friedmann Bernát	Darányi Ignác
	Dúzs Lajos	Deszkás Gusztáv	Köves György	Horánszky Nándor	Friedmann Bernát
	Emey János	Funták Sándor	Schmidt Titusz	Köves György	Komjáthy Béla
Vál. tag	Friedmann Bernát	Friedmann Bernát	Darányi Ignác	Králik Lajos	Köves György
	Hodossy Imre	Környei Ede	Mezei Mór	Mezei Mór	Králik Lajos
	Környei Ede	Köves György	Matolay Elek	Piufszich Frigyes	Mezei Mór
	Köves György	Lovich Adolf	Környei Ede	Schmidt Titusz	Schmidt Titusz
	Lovik Adolf	Mezei Mór	Balogh Sándor	Széky Antal	Széky Antal
	Nyiry Lajos	Piufszich Frigyes	Baintner Imre	Teleszky István	Sztehlo Kornél
	Szelényi Károly	Schmidt Titusz	Németh Antal	Unger Alajos	Unger Alajos
Póttag	Agorasztó Szilárd	Cserneczky Gyula	Matuska Péter	Fábry István	Jellinek Arthur
	Francisci Kázmér	Matuska Péter	Kováts Gyula	Literáty Ödön	Nagy Dezső

Piufszich Frigyes	Novák Sándor	Cserneczy Gyula	Mandel Pál	Liedemann Károly
Széky Antal	Stiler Mór	Novák Sándor	Siró József	Schreyer Jakab
Stiller Mór	Széky Antal	Chorin Ferenc	Sztehlo Kornél	Végh Arthur
Zboray Béla	Zboray Béla	Széky Antal	Zsigmondy Jenő	Zsigmondy Jenő

2. táblázat

A KAMARAI TISZTSÉGEKET BETÖLTŐ ÜGYVÉDEK 1875 ÉS 1887 KÖZÖTT

Forrás: A budapesti ügyvédi kamara tagjainak névsora című hivatalos sorozat 1875 és 1905 között megjelent kiadványai alapján

Kamarai tisztség	1890	1893	1896	1899	1902	1905
Elnök	Hodossy Imre	Gyóry Elek	Gyóry Elek	Gyóry Elek	Szivák Imre	Szivák Imre
Elnökh.	Szedenic János	Friedmann Bernát	Robitsek József	Friedmann Bernát	Brüll Ignác	Brüll Ignác
Titkár	Siegmund Vilmos	Nagy Dezső	Nagy Dezső	Nagy Dezső	Pap József	Pap József
Ügyész	Liedemann Károly	Liedemann Károly	Liedemann Károly	Pollák Illés	Pollák Illés	Baracs Marcell
Pénztárnok	Novák Sándor	Novák Sándor	Novák Sándor	Novák Sándor	Novák Sándor	Novák Sándor
	Králik Lajos	Baintner Imre	Brüll Ignác	Brüll Ignác	König Vilmos	König Vilmos
	Gyóry Elek	Friedvalsky Sándor	Burián Béla	Vámossy Károly	Fittler Dezső	Fittler Dezső
	Jellinek Arthur	Hauer Sándor	Hauer Sándor	Szmik Lajos	Messinger Simon	Pollák Illés
	Schreyer Jakab	Kern Tivadar	Kern Tivadar	Darvai Fülöp	Somogyi Miksa	Bihari Mór
	Unger Alajos	Konkoly Thege József	Králik Lajos	König Vilmos	Wittmann Mór	Wittmann Mór
Vál. tag	Friedmann Bernát	Schreyer Jakab	Kelemen Gyula	Szivák Imre	Zsigmondy Jenő	Nagy Dezső
	Darányi Ignác	Králik Lajos	Somogyi Miksa	Burián Béla	Bihari Mór	Gyöngyösi József
	Sztehlo Kornél	Brüll Ignác	Schreyer Jakab	Kiss Albert	Baracs Marcel	Gold Simon
	Konkoly Thege József	Somogyi Miksa	Szohner Lajos	Schreyer Jakab	Árkay Kálmán	Messinger Simon
	Bernáth Béla	Sztehlo Kornél	Sztehlo Kornél	Somogyi Miksa	Darányi Gyula	Kenedi Géza
	Morzányi Károly	Vetsey István	Vetsey István	Wittmann Mór	Stern Sámuel	Stern Sámuel
	Baintner Imre	Zsigmondy Jenő	Zsigmondy Jenő	Zsigmondy Jenő	Edvi Illés Károly	Szmik Lajos

	Vetsey István	Pollák Illés	Dalnoky Béla	Messinger Simon	Gyöngyösi József	Glücklich Emil
	Kern Tivadar	Burián Béla	Kiss Albert	Stern Samu	Okolicsányi Géza	Graber Károly
Póttag	Gruber Lajos	Kelemen Gyula	Darvai Fülöp	Baracs Marcel	Reich Ferenc	Reik Ferenc
	Robitsek József	Szmik Lajos	Sik Sándor	Berczeli Antal	Glücklich Emil	Horváth Gyula
	Végh Arthur	Szohner Lajos	Szmik Lajos	Fittler Dezső	Graber Károly	Mihalovics Béla
	Rohrer Viktor	Dalnoky Béla	Vámosy Károly	Pap József	Neuschloss Tivadar	Nagy Emil

3. táblázat

A KAMARAI TISZTSÉGEKET BETÖLTŐ ÜGYVÉDEK 1890 ÉS 1905 KÖZÖTT

Forrás: *A budapesti ügyvédi kamara tagjainak névsora* című hivatalos sorozat 1875 és 1905 között megjelent kiadványai alapján

Kamarai tisztség	A Körpárt listája	A Reformpárt listája	Megválasztottak
Elnök	Hodossy Imre	Hodossy Imre	Hodossy Imre
Elnökh.	Szedenics János	Mezei Mór	Szedenics János
Titkár	Siegmund Vilmos	Nagy Dezső	Siegmund Vilmos
Ügyész	Liedemann Károly	Liedemann Károly	Liedemann Károly
Pénztárnok	Novák Sándor	Konkoly Thege József	Novák Sándor
	Beck Hugó	Beck Hugó	Králik Lajos
Vál. tag	Bernát Ede	Friedvalszky Sándor	Győry Elek
	Darányi Ignác	Győry Elek	Jellinek Arthur
	Friedmann Bernát	Jellinek Arthur	Schreyer Jakab
	Győry Elek	Kisbaári Kiss Ferenc	Unger Alajos
	Jellinek Arthur	Králik Lajos	Friedmann Bernát
	Konkoly Thege József	Morzsányi Károly	Darányi Ignác
	Krajtsik Ferenc	Sik Sándor	Sztehlo Kornél
	Králik Lajos	Schreyer Jakab	Konkoly Thege József
	Mezei Mór	Spett Vince	Bernáth Béla
	Schreyer Jakab	Széky Antal	Morzsányi Károly
	Unger Alajos	Sztehlo Kornél	Baintner Imre
	Fábry István	Hauer Sándor	Vetsey István
	Gruber Lajos	Bende Ödön	Kern Tivadar
Póttag	Kern Tivadar	Robitsek József	Gruber Lajos
	Kossiczky Arnold	Fraenkl Sándor	Robitsek József
	Végh Arthur	Weinek József	Végh Arthur
	Vetsey István	Wittmann Mór	Rohrer Viktor

4. táblázat

A KÖRPÁRT ÉS A REFORMPÁRT LISTÁIN SZEREPLŐ ÜGYVÉDEK 1890-BEN

Forrás: *Budapesti ügyvédi kamarai választások*. A Jog, 5. évf. 17. sz. 1890. április 27. 167.; *A budapesti ügyvédi kamarai választások*. A Jog, 5. évf. 19. sz. 1890. május 11. 182.; *A budapesti ügyvédi kamarai választások tárgyában*. Ügyvédek Lapja, 6. évf. 18. sz. 1890. április 26. 8.

Kamarai tiszt-ség	A Körpárt listája	A Reformpárt listája	Megválasztottak
Elnök	Győry Elek	Győrffy Gyula	Győry Elek
Elnökh.	Friedmann Bernát	Friedmann Bernát	Friedmann Bernát
Titkár	Nagy Dezső	Kenedi Géza	Nagy Dezső
Ügyész	Pollák Illés	Pollák Illés	Pollák Illés
Pénztárnok	Novák Sándor	Novák Sándor	Novák Sándor
	Brüll Ignác	Árkay Kálmán	Brüll Ignác
	Burián Béla	Brüll Ignác	Vámosy Károly
	Darvai Fülöp	Darvai Fülöp	Szmik Lajos
	Hauer Sándor	Deutsch Izidor	Darvai Fülöp
	Kiss Albert	Friedvalszky Sándor	König Vilmos
Vál. tag	Meixner Emil	Komlós Ágost	Szivák Imre
	Schreyer Jakab	König Vilmos	Burián Béla
	Somogyi Miksa	Matuska István	Kiss Albert
	Szmik Lajos	Melha Kálmán	Schreyer Jakab
	Vámosy Károly	Szivák Imre	Somogyi Miksa
	Wittmann Mór	Szmik Lajos	Wittmann Mór
	Zsigmondy Jenő	Vámosy Károly	Zsigmondy Jenő
	Berczeli Antal	Baracs Marcel	Messinger Simon
	Fittler Dezső	Fehérpataky Kálmán	Stern Samu
Póttag	Kiss Károly	Németh Imre	Baracs Marcel
	Messinger Simon	Rakovszky Géza	Berczeli Antal
	Pap József	Stern Sámuel	Fittler Dezső
	Szilágyi Arthur Károly	Vázsonyi Vilmos	Pap József

5. táblázat

A KÖRPÁRT ÉS A REFORMPÁRT LISTÁIN SZEREPLŐ ÜGYVÉDEK 1899-BEN

Forrás: *Ügyvédi mozgalmak*. A Jog, 14. évf. 12. sz. 1899. március 19. 99.; *Ügyvédi mozgalmak*. A Jog, 14. évf. 13. sz. 1899. március 26. 106.; *A budapesti ügyvédi kamara tagjainak névsora*. Budapest, 1899.

Kamarai tisztség	A Körpárt listája	A Reformpárt listája	A Középpárt listája	Megválasztottak
Elnök	Nagy Dezső	Szivák Imre	Nagy Dezső	Szivák Imre
Elnökh.	Brüll Ignác	Brüll Ignác	Brüll Ignác	Brüll Ignác
Titkár	Burián Béla	Kenedi Géza	Pap József	Pap József
Ügyész	Pollák Illés	Pollák Illés	Szmik Lajos	Pollák Illés
Pénztárnok	Novák Sándor	Novák Sándor	Novák Sándor	Novák Sándor
	Berczeli Antal	Árkay Kálmán	Ardó Alfréd	König Vilmos
	Darvai Fülöp	Bunczel Alfréd	Bihari Mór	Fittler Dezső
	Fittler Dezső	Bihari Mór	Bossányi Iván	Messinger Simon
	Kiss Albert	Baracs Marcel	Edvi Ilés Károly	Somogyi Miksa
Vál. tag	Kiss Károly	Darányi Gyula	Feleki Béla	Wittmann Mór
	König Vilmos	König vilmos	Fittler Dezső	Zsigmondy Jenő
	Messinger Simon	Krasznay Ferenc	Günther Antal	Bihari Mór
	Pap József	Pap József	König Vilmos	Baracs Marcel
	Somogyi Miksa	Szmik Lajos	Meixner Emil	Árkay Kálmán

	Schmidl Ignác	Stern Sámuel	Messinger Simon	Darányi Gyula
	Wittmann Mór	Visontai Soma	Somogyi Miksa	Stern Sámuel
	Zsigmondy Jenő	Wittmann Mór	Zsigmondy Jenő	Edvi Illés Károly
	Craus Gyula	Bleyer Vilmos	Balassa Károly	Gyöngyösi József
	Gyöngyösi József	Graber Károly	Glücklich Emil	Okolicsányi Géza
	Kelemen Lajos	Horváth Gyula	Gyöngyössi József	Reich Ferenc
Póttag	Okolicsányi Géza	Németh Imre	Neuschloss Tivadar	Glücklich Emil
	Sgalitzer Gyula	Reich Ferenc	Okolicsányi Géza	Graber Károly
	Székely György	Rózsa Vilmos	Rakovszky Géza	Neuschloss Tivadar

6. táblázat

A KÖRPÁRT, A REFORMPÁRT ÉS A KÖZÉPPÁRT LISTÁIN SZEREPLŐ ÜGYVÉDEK 1902-BEN

Forrás: *Ügyvédi kamarai választás. Pártunk jelöltjei.* Ügyvédek Lapja, 18. évf. 10. sz. 1902. március 8. 6–7.; *A reformpárt jelöltjei.* Ügyvédek Lapja, 18. évf. 10. sz. 1902. március 8. 7.; *Ügyvédi kamarai választás.* Ügyvédek Lapja, 18. évf. 12. sz. 1902. március 22. 6.

VIKTOR PAPP

*“All parties are in turmoil again without any guiding principles”.
Legal Organizations in Budapest and Their Internal Conflicts During
the Age of Dualism*

The primary goal of this study is to present the internal power struggles among the lawyers of Budapest in the late 19th and early 20th centuries through the relationship between the Budapest Bar Association (Budapesti Ügyvédi Kamara) established in 1875 and the Budapest Circle of Lawyers (Budapesti Ügyvédi Kör) created in 1881. While according to certain reports the Circle had total control over the leadership of the Bar Association, others believed that the latter, which had much more authority, should have its jurisdiction reviewed and modified instead. The fact that lawyers felt the need to form a new organisation only a few years after the creation of the bar system is evidence that Bar Association had significant professional shortcomings. The essay examines this internal conflict, and what lawyers thought of personnel issues. This can help us figure out what roles professional organizations played in addition to individuals in professionalisation and representation.